भीमः—

भूयः परिभवक्लान्तिलज्जाविधुरिताननम् ।
अनिःशेषितकौरव्यं न पश्यसि वृकोदरम् ॥'

करणं पुनः ॥ ८६ ॥

प्रकृतार्थसमारम्भः—

यथा तत्रैव—'देवि, गच्छामो वयमिदानीं कुरुकुलक्षयाय ।' इति ।

भेदः[1] [1]संहतभेदनम् ।

यथा तत्रैव—'अत एवाद्यप्रभृति भिन्नोऽहं भवद्भ्यः ।' [2]केचित्तु 'भेदः प्रोत्साहना' इति वदन्ति ।

अथ प्रतिमुखाङ्गानि—

विलासः परिसर्पश्च विधुतं[2] तापनं[3] तथा ॥ ८७ ॥
नर्म नर्मद्युतिश्चैव तथा प्रगमनं[4] पुनः ।
विरोधश्च[5] प्रतिमुखे तथा स्यात्पर्युपासनम् ॥ ८८ ॥
पुष्पं वज्रमुपन्यासो वर्णसंहार इत्यपि ।

तत्र—

समीहा रतिभोगार्था विलास इति कथ्यते ॥ ८९ ॥

रतिलक्षणस्य भावस्य यो हेतुभूतो भोगो विषयः प्रमदा पुरुषो वा तदर्था समीहा विलासः । यथा शाकुन्तले—

त्प्रायत्वेनोद्भावनम् ॥ **णाधेति** । 'नाथ, पुनरपि त्वया समाश्वासयितव्या ।' इति संस्कृतम् ॥ **विधुरिताननं** नतमुखम् ॥ **प्रकृतार्थस्य** सम्यगारम्भः ॥ **संहतानाम**विरुद्धकर्मत्वेन मिलितानां भेदनं संघाताच्चालनम् ॥ त्रयोदश प्रतिमुखाङ्गान्याह—**विलास इति** । तदर्था तदुपभोगार्था । **समीहा** स्पृहा ॥ **तस्याः** प्रियायाः भावः सुरतचेष्टा च दर्शनं च ते आयासयति वाञ्छति **रतिं** प्रीतिम् ।

---

1. भेद इति । ऋषिणाप्युक्तम्—'संघातभेदनार्थो यः स भेद इति कीर्तितः॥' इति ॥
2. केचिदिति । दशरूपककारादयः ॥

---

१. 'संहति' क-ख-ग-घ. २. 'विधूतं' क. ३. 'तपनम्' क-ख-ग. ४. प्रगयणम्' इति नाट्यशास्त्र-दशरूपकस्थः पाठः. ५. 'निरोधः' इति नाट्यशास्त्र-दशरूपकस्थः पाठः.